ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
ATATURK UNIVERSITY PUBLICATIONS

Araştırma Makalesi *Research Article* DOI:10.62425/ayalgu.1608432

Chorus of Civilizations According to Multicultural Perspective

Çokkültürlülük Perspektifine Göre Medeniyetler Korosu

İnanç Aras ORUÇ
Antakya Devlet Konservatuvarı, Sahne Sanatları Bölümü Hatay, Türkiye

ABSTRACT
Multiculturalism means that more than one different identity exists within the same society, and it necessitates intercultural interaction. The inclusion of others, who constitute the multicultural society structure in question, in the governance style and political policies is related to multiculturalism. Hatay Civilizations Choir is also a concrete example of a multicultural society structure, and since it was established under the monopoly of the state, it also represents a multicultural perspective. The aim of this study is to examine the Civilizations Choir according to the multicultural perspective. The descriptive scanning model of the qualitative research method, interview and netnography methods were used in the study. The universe of the study is the Civilizations Choir, and a separate sample was not selected and the general universe was studied. As a result of the findings, it was determined that the first name of the Civilizations Choir was determined as Rainbow, and although many purposes were listed during the establishment of the choir, the choir was actually instrumentalized to draw attention to the multicultural society of Hatay and to show that the state had a multicultural perspective, thus the minorities became the "symbolic capital" of the state.
Keywords: Multiculturalism, Hatay, Choir of Civilizations, Multiculturalism and Music.

ÖZ
Çokkültürlülük, birden fazla farklı kimliğin aynı toplum içerisinde bulunması anlamına gelmekte olup, kültürler arası etkileşimi gerekli kılmaktadır. Söz konusu çokkültürlü toplum yapısını oluşturan ötekilerin yönetim şekli ve siyasi politikalara dahil edilmesi ise çokkültürcülükle ilişkilidir. Hatay Medeniyetler Korosu da çokkültürlü bir toplum yapısının somut örneği olup, aynı zamanda devlet tekelinde kurulduğu için çokkültürcü bir perspektifi de temsil etmektedir. Bu çalışmada amaç, Medeniyetler Korosu'nu çokkültürlülük perspektifine göre incelemektir. Çalışmada nitel araştırma yönteminin betimsel tarama modeli, görüşme ve netnografya yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmanın evrenini Medeniyetler Korosu oluşturmakta olup ayrıca bir örneklem seçilmeyerek genel evren üzerinde çalışılmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda Medeniyetler Korosu'nun ilk adının Gökkuşağı olarak belirlendiği, koronun kurulma aşamasında birçok amaç sıralansa da aslında koronun, Hatay'ın çokkültürlü toplumuna dikkat çekmek ve devletin çokkültürcü bir perspektife sahip olduğunu göstermek amacıyla araçsallaştırıldığı, böylece azınlıkların devletin "simgesel sermayesi" haline geldiği tespit edilmiştir.
Anahtar Kelimeler: Çokkültürlülük, Hatay, Medeniyetler Korosu, Çokkültürlülük ve Müzik.

Geliş Tarihi/Received 27.12.2024
Revizyon Talebi 06.01.2025
Revizyon Tarihi 25.02.2025
Kabul Tarihi/Accepted 25.02.2025
Yayın Tarihi/Publication Date 30.09.2025

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
E-mail: inanc.aras@mku.edu.tr

Cite this article: Aras Oruç, İ. (2025). Chorus of Civilizations According to Multicultural Perspective. *Ayalgu Interdisciplinary Turkish Music Research Journal*, 3, 1-10. DOI: 10.62425/ayalgu.1608432

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Hatay etnik, inanç ve kültürel bağlamda yaklaşık on farklı grubu bünyesinde barındırmaktadır. Söz konusu farklı kimlikler, Hatay'ın kültürel dinamiklerinin inşa edilmesinde oldukça önemli rol oynamaktadır. Söz konusu kültürel dinamikler günümüzde hala canlılığını korumakta olup kültürlerarası etkileşim yoluyla ortak ritüeller inşa edilmesinde aktif rol oynamıştır. Hatay'daki farklı kimliklerin bir arada "biz" idealleri doğrultusunda şekillenerek kültürel alışveriş içerisinde olması çokkültürlü bir toplum yapısının gerekliliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu gereklilik doğal bir süreç içerisinde gerçekleşmekte ve küreselleşmeyle de yakından ilişkilidir. Ayrıca Hatay'ın önemli ticaret merkezlerinden biri olması, günümüze kadar önemli ticaret yollarının üzerinde bulunması, farklı ülkelere sınırının olması ve tarihi süreç içerisinde birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olması çokkültürlü toplum yapısı içerisinde kültürlerarası etkileşimi hızlandırmıştır.

Hatay'ın çokkültürlü toplum yapısı sadece Türkiye'nin değil, birçok ülkenin dikkatini çekmektedir. Nedeni ise hemen hemen her topluma ait kültürel, inanç veya etnik sembollerin Hatay'da görünür olmasıyla ilişkilendirilebilir. Söz konusu semboller aracılığıyla toplumlar kendi aralarında kolektif aidiyet bilinci oluşturarak, ritüellerin devamlılığını sağlamıştır. Kültürel semboller, kolektif aidiyet bilincini yükseltirken aynı zamanda "öteki" olandan da ayrılmasına neden olarak farklılıkları belirginleştirmektedir. Aynı şekilde çokkültürlü bir toplum yapısından bahsedilebilmesi için aynı toplum içerisinde, birden fazla kimlik ve söz konusu kimliklere ait kültürel sembollerin olması gerekmektedir. Çokkültürlülüğün farklılıklar üzerinden yaptığı bu vurgu birçok araştırmacı tarafından "ayrımcılıkla" suçlandığı için günümüzde "kültürlerarasılık" kuramı daha fazla kullanılmaktayken, çokkültürlülük daha çok çokkültürcülüğün yerine kullanılarak siyasi politikalar üzerinden açıklanmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın kuramsal çerçevesinde çokkültürlülük ve çokkültürcülük kavramları açıklanırken özellikle iki kuramı birbirinden ayıran özelliklere de değinilmiştir.

Bu çalışmada amaç, Medeniyetler Korosu'nu çokkültürlülük perspektifine göre incelemektir. Çalışmada nitel araştırma yönteminin betimsel tarama modeli ve netnografi[1] yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmanın evrenini Medeniyetler Korosu oluşturmakta olup ayrıca bir örneklem seçilmeyerek genel evren üzerinde çalışılmıştır. Çalışma için gerekli olan etik kurul onay izni Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nden alınmıştır. Ayrıca söz konusu çalışma yazarın 2024 yılında yazmış olduğu "Çokkültürlülük ve Müzik: Hatay'ın Müzik Dinamikleri" başlıklı doktora tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

Kuramsal Çerçeve: Çokkültürlülük

Çokkültürlülük söylemlerinin altında eşitlik, adalet, özgürlük, tanınma gibi talepler yer almaktadır. On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru artan göç hareketleri, birçok devletin yönetim şeklinin yeniden düzenlenmesinde etkin rol oynamıştır. Nitekim göç eden mülteciler kendi kültürel kodlarını diledikleri gibi yaşayabilmenin yanında siyasi bağlamda da eşitlik, hak ve özgürlük talebinde bulunmuştur. Böylece devletler kendi bünyesinde barındırdıkları azınlıkları nasıl yöneteceği ve isteklerine nasıl karşılık vereceği konusunda çeşitli politikalar izlemiştir. Söz konusu politikaların başında Anglo-uyum modeli, eritme politikası ve salata kasesi gibi uygulamalar gelmektedir. Ancak bu uygulamaların asimilasyoncu bir yaklaşım olarak görülmesi dolayısıyla çokkültürlülük kuramsallaştırılarak tanımlanmaya çalışılmıştır.

Parekh çokkültürlülüğü tek başına farklılık ve kimlikle değil aynı zamanda kültürle kaynaşan ve onunla beslenen farklılık ve kimliklerle ilişkili olduğunu dile getirmektedir. Yani çokkültürlülüğü bir grup insanın kendilerini ve dünyayı anlamlandırırken kullandıkları inançlar ve uygulamaların bütünüyle ilişkili olduğunu vurgulamaktadır (Parekh, 2002, s. 3). S. Zizek ise çokkültürlülüğü kolektif kimliklerin kamu alanına siyasi araçlar kullanılarak yansıtılmasını esas alan uygulamalar şeklinde açıklamaktadır (Zizek, 2001, s. 165). Parekh yapmış olduğu tanımla çokkültürlülüğün genel anlamda neyi ifade ettiğine açıklık getirmeye çalışırken Zizek, çokkültürlülüğü siyasi bağlamda ele almıştır. Zizek'in yapmış olduğu tanım çokkültürlülükle değil, siyasi bağlamda bir anlama refere ettiği için çokkültürcülükle ilişkilidir.

Çokkültürlü toplum yapısından söz edilebilmesi için ilk olarak toplum içerisinde kültürel çeşitliliğin olması gerektiğini savunan Kymlicka, özellikle azınlık hakları üzerinde durarak liberal perspektifle çokkültürlülüğü savunmaktadır. Liberal

[1] Netnografi çevrimiçi saha araştırmalarına dayanan gözlemsel bir araştırma yöntemidir. Kültürel veya toplumsal olgunun etnografik anlayışına ve temsiline ulaşmak için veri kaynağı olarak bilgisayar dolayımlı iletişimi kullanır. Netnografi yöntemiyle toplanan veriler diğer etnografi türlerinde olduğu gibi araştırmacıların siber kültürel saha deneyimlerine ilişkin kültür ya da topluluğun eserleriyle birleştirilmesiyle meydana gelmektedir (Yarar Aksoy, 2023, s. 108).

perspektife göre Kymlicka, bireyin iyi bir yaşamın nasıl olması gerektiğine yönelik seçimlerinde özgürce hareket edebildiğini yani bireyin kültürel pratiklerini devam ettirip ettirmemelerinde özgürce seçim yapabildiklerini dile getirmektedir. Liberal perspektifin aksine cemaatçi perspektife sahip olan Taylor ise çokkültürlülüğü birey üzerinden değil, toplum kültürü üzerinden tanımlanmaktadır. Taylor'a göre insanlar toplumsal rol ve ilişkilerden bağımsız değildir (Kymlicka, 2002, ss. 336-337). Kymlicka bireysel hak ve özgürlüğü savunarak kültürel pratiklerin bireyin yaşantısına uymuyorsa ya da günümüz yaşam koşullarına uymuyorsa kabul etme zorunluluğunun olmamasına değinirken Taylor bu görüşü eleştirerek toplumsal bütünlüğü bozduğunu söylemektedir. Yani Taylor bireyin kültürel pratiklerinin sadece aynı kültürel pratikleri paylaştığı toplum içerisinde değerli olduğunu savunarak bireyselciliğe karşı çıkmaktadır.

Çoğulculuk anlayışının temeline tanınma politikasını yerleştiren Taylor'ın karşı çıktığı bir diğer durum ise tolerans gösterme anlamında kullanılan "hoşgörü"dür. Birine veya bir gruba hoşgörülü olma, "üstesinden gelinemeyen bir farklılığa" katlatmak anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle özellikle din özelinde değerlendirildiğinde, farklı olduğu için kendisine düşmanmış gibi yaklaşılan ve yanlış yolda olduğunu düşünülen ötekilerin istemeyerek de olsa tanınması anlamına gelmektedir (Kaya, 2014, s. 13). Bu anlam çerçevesinde Taylor, öteki olarak adlandırılan farklı kimliklere hoşgörüden daha fazlasının verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ona göre çokkültürlü toplumu oluşturan bütün kimliklerin eşit değerlerle, birbirleriyle kültürler arası etkileşimde olmalarına izin verilen sosyal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Böylece tanınma politikası sadece "öteki" olanı tanıyarak kabul etmek değil, kültürel bağlamda da bir eşitliği ifade etmektedir (Akt. Konak, 2020, s. 164).

Yapılan tanımlar sonucunda çokkültürlülüğün ilk olarak kültürel çeşitliliği ifade etmek amacıyla kullanıldığı ancak artan göçlerle birlikte devletlerin, bünyesinde barındırdığı farklı kimlikleri yönetmede kullandığı politikalarla siyasi bir anlama doğru evrildiği görülmektedir. Başka bir ifadeyle çokkültürlülük kuramsallaştırıldıktan sonra, çokkültürlülüğün ne anlama geldiğinden ziyade çokkültürlü toplumun nasıl yönetilmesi gerektiği üzerinden (özellikle azınlık hakları üzerinden) tanımlanmaya çalışılarak anlam değişikliğine uğramıştır. Söz konusu anlam değişikliği çokkültürlülükle çokkültürcülüğün birbiri yerine kullanılmasına neden olmuştur.

Her toplum etnik, inanç veya kültürel bağlamda birden fazla farklı kimliği bünyesinde barındırabilir. Bu durum çokkültürlü bir toplum olarak ifade edilebilir. Ancak devletin söz konusu farklı kimlikleri tanıması, yasaların düzenlenirken farklı kimliklerin de çıkarları doğrultusunda hareket edilmesi, farklılıklar ne olursa olsun bütün vatandaşların kamusal alanda eşit hak ve hukuka sahip olması ve özellikle yasaların uygulanma aşamasına farklı kimliklerin de dahil edilmesi çokkültürcülük politikalarıyla ilişkilidir. Dolayısıyla çokkültürcü bir politikanın yürütülebilmesi için ilk olarak toplumun çokkültürlü bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Ancak bu durum her çokkültürlü topluma sahip olan devletin çokkültürcü bir politika sergileyeceği anlamına gelmemelidir. Nitekim monokültürcü politika izleyen Türkiye ve Fransa gibi devletler, çokkültürlü toplum yapısına sahip olmasına rağmen çokkültürcü bir devlet değildir. Ancak Türkiye, 2000'li yıllarda Avrupa Birliği'nin de baskısıyla birlikte politikasını değiştirerek çokkültürlü bir toplum yapısını kabul etmiş ve bu doğrultuda çeşitli adımlar atmıştır. TRT Şeş (TRT 6) veya TRT Arapça gibi anadilde yayın yapan kanalların kurulması, müzisyenlerin radyo veya Tv programlarında farklı dillerde eserler icra edebilmesi gibi örnekler, Türkiye'nin Ak Parti dönemiyle birlikte çokkültürlü toplum yapısına sahip olduğunu kabullendiğini ve çokkültürcü bir politika sergilediğini açıkça göstermektedir. Nitekim özellikle kurulma aşamasında farklı kimliklerden oluşturulan Medeniyetler Korosu'nun inşası da söz konusu çokkültürcü politikayla ilişkilidir.

Hatay'da Çokkültürlü Toplumu Oluşturan Kimlikler

Etnik, inanç ve kültürel bağlamda Hatay'da birbirinden farklı on tane grubun yaşadığı tespit edilmiştir. Söz konusu kimlikler geçmişten günümüze kadar Hatay'da doğu ve batı kültürü arasında bir köprü görevi görmüştür.

Hristiyanlar

Günümüz Hristiyan inancının ortaya çıkmasında Antakya'nın önemi oldukça büyüktür. Kudüs'ten sonra Hristiyanlık inancının önemli merkezlerinden biri de Antakya Ortodoks Kilisesi olmuştur. Günümüzde hala önemini koruyan Saint Pierre kilisesi Antakya'da yer almakta olup her yıl Hristiyanların hacı olmak için geldikleri önemli ibadethanelerden biridir (Başeymez, 2009, ss.39-40).

Hristiyanlık inancı Ortodoks, Katolik ve Protestan olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Antakya'da her mezhepten Hristiyan

bulunmakta ancak Ortodoksluk mezhebine mensup nüfus sayısı diğer mezheplere oranla daha fazladır. Ortodokslar, "Rum Ortodoks" olarak da anılmaktadır. Rum Ortodoks inancına sahip olanların genellikle Yunanistan, Trakya ve Ege bölgesinde yaygın olduğu ve kullanıldığı bilinse de Antakya'daki Ortodoksların da Rum Ortodokslar olarak anıldığı görülmektedir. Nedeni ise Osmanlı döneminde Rum kelimesinin millet anlamında kullanılmasıdır (Kılıç, 2004, s. 74). Ancak alanda yapılan araştırmalar sonucunda Antakya Hristiyanlık inancına sahip olan Ortodoksların kendilerini etnik kökenlerine göre genellikle Arap Ortodoks olarak adlandırdıkları tespit edilmiştir. Hatay Hristiyanları Arap kökenli oldukları için dini ibadetlerini de Arapça seslendirmektedir. Ancak Altınözü İsa Mesih Kilisesi gibi Ortodoks mezhebi kökenli olan cemaat, günümüzde hemen hemen her dilde ibadet etmektedir. Bu durum ibadet müziklerine de yansımış ve müzikte de çok dillilik ortaya çıkmıştır.

Arap Alevileri (Nusayriler)

Anadolu'daki Alevi inancıyla oldukça farklı bir kültürel yapıya sahip olan Arap Alevileri, Nusayri adıyla da bilinmektedir. Melikoff, Arap Alevileri'ni diğer alevi topluluklarından ayırabilmek için Nusayri kelimesinin kullanıldığını söylemektedir (Melikoff, 1994, s. 26-34). Ancak Hatay'da yaşayan Arap Alevileri kendilerini sadece alevi olarak tanımlamaktadır.

Antakya ve Samandağ başta olmak üzere Hatay'ın hemen hemen her ilçesinde Arap Alevileri nüfusuna rastlamak mümkündür. Hatay'da yaşayan Arap Alevileri, kendilerini Türk veya Kürt Alevilerinden sadece ritüel bağlamında değil, inanç bağlamında da ayırmaktadır. Nitekim kendilerinin Hz. Ali hakkında daha fazla bilgili bir topluluk olduklarını dile getirerek diğer alevi topluluklarını "ami" (kör) olarak tanımlamaktadır (Andrews, 1989, s. 153).

Hatay'da yaşayan Arap Alevileri ibadetlerini gizli tutmakta ve inanç bağlamındaki eğitim sadece erkek çocuklarına verilmektedir. Küçük yaşlarda erkek çocuklarına bütün dualar öğretilerek gizli tutması için telkinler verilmektedir. Anadolu alevi geleneğinde ibadetler Cem evlerinde yapılırken, Arap Alevilerinde Cem ritüelinde olduğu gibi müzikli bir ibadet etme ritüeli bulunmamaktadır. Arap Alevilerinin ibadetlerini, kendilerine ait ibadethanede namaz eşliğinde dualarla yapmaktadır. İbadetlerinin ve ibadette edilen duaların gizli kalması için kadınlar ibadete dahil edilmemektedir. Kadınların sır saklayamadığı düşüncesi hâkim olduğu için ibadetler sadece erkeklere öğretilmektedir.

Arap Alevilerinin ibadetlerini sır gibi saklamalarının kökeninde ötekileştirilme kaygısı bulunmaktadır. Arap Alevileri tarihi süreç içerisinde Hatay'da yaşayan Sünni Müslümanlar tarafından ötekileştirilmiştir. Ancak Atatürk'ün, Hatay Cumhur Başkanı Tayfur Sökmen'e" kutlamalarda kurban kesilecekse bırakın oradaki kurbanı Aleviler kessin" demesi üzerine bölgedeki Arap Alevileri, kendilerinin "ilk defa bir insan yerine koyulduklarını" dile getirmişlerdir (Bulut, 2001, s. 64).

Ermeniler

Ermeniler, M.Ö. 83-64 yıllarında Hatay bölgesini elinde tutan Büyük Dikran sayesinde bölgeye yerleşmiştir (Köker, 2019, s. 13). Hatay'a yerleşen Ermeniler zamanla güçlenerek Musa Dağı ve Akra Dağı çevresine yerleşmiştir. Hatay'ın bazı dönemlerde Arap hakimiyeti altına girse de bölgenin Bizans İmparatorluğu'nun yönetimine geçmesiyle birlikte Ermenilerin bölgedeki güvenliği artmıştır (Aksoy, 2018, s. 60). Bizans'ın bölgedeki hakimiyeti kaybetmesiyle birlikte Ermeniler, haçlılara yardım ederek bölgede güvenli alanlarını muhafaza edebilmiştir (Acar, 2016, ss. 19-20).

Genellikle köylerde yaşayan Ermeni tüccar ve zanaatkârların on dokuzuncu yüzyılda Antakya merkeze göç etmesiyle birlikte Antakya ve İskenderun'daki Ermeni nüfusu artmıştır. Bu durum Ermeni halkına ekonomik olarak oldukça güç kazandırmıştır. Böylece cemaatlerini kilise ve okul aracılığıyla kurumsallaştırma fırsatı elde etmişlerdir (Köker, vd. 2014, s.14). Ancak Ermenilerle burjuvaziler arasında çıkan çatışmalar sonucunda ayaklanmalar başlamıştır (Akın, 2015, s. 45). Ayaklanmaların artmasıyla birlikte 1915 yılında Ermeniler tehcir uygulamasına tabi olmuştur. Ancak Musa Dağı Ermenileri direnmeye başlamıştır (Köker vd. 2014, s. 20). Direnmek için Musa Dağı'nın tepesine çıkan Ermeniler, Fransız gemileri ile Pord Sait limanına bırakılmıştır (Dinçaslan, 2006, s.75). Ancak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra tekrar evlerine dönseler de Hatay'ın Türkiye'ye katılmasıyla birlikte tekrar bölgeden göç etmişlerdir (Bozkır, 2013, ss. 16-17). Günümüzde ise toplamda yedi köyden oluşan Musa Dağı Ermeni köylerinden sadece Vakıflı köyü kalmıştır.

Yahudiler

Hatay'da yaşayan Yahudilerin, bölgeye hangi tarihte nasıl geldikleri konusunda yeteri kadar veri bulunmamaktadır.

Ulaşılabilen en eski kaynaklardan biri on ikinci yüzyılda Hatay'ı ziyaret eden Tudelalı Benjamin'in, Antakya'da cam işiyle uğraşan on tane Yahudi'nin varlığından bahsetmesidir (İstek, 2020, s. 238). Bir başka kaynağa göre Tutdibi Mahallesi, Yahudilerin Antakya'daki ilk yerleşim yeridir. Ancak ilerleyen zamanlarda Kiremitli Camii, Affan Camii, Cabbara Mahallelerinde yaşayama başlamışlardır. Yahudiler, Halep ve Antakya üzerinden ticaretlerini geliştirerek ekonomik anlamda güç elde etmiştir. Hatay'ın devlet olarak bağımsızlığının ilan edilmesiyle birlikte Yahudi cemaatinin temsilcisi Efrayim Kebdi seçilmiş ancak Hatay, Türkiye'ye bağlandıktan sonra meclis üyeliği son bulmuştur. Hatay'da nüfus sayısı giderek artan Yahudiler, 1948 yılında ve 1980 yılı öncesinde İsrail'e göç etmeye başlamıştır. Göçle birlikte bölgede Yahudi nüfusu giderek azalmıştır. Nüfusun azalmasının nedenlerinden biri de genç nüfusun eğitim amaçlı İstanbul'a göç etmesidir (Niyego, 2008).

Altı Şubat depreminden önce on beş Yahudi ailesinin yaşadığı bilinse de depremden sonra, kalan bütün Yahudiler İstanbul'a göç etmiştir.

Türkler

Türklerin Hatay'a gelişi Emeviler Döneminde başlamış ve Abbasiler döneminde de Türk nüfusu giderek artmıştır. Bizans tehdidine karşı bölgeye 1084 yılından önce birçok Türkmen yerleştirilmiştir. Böylece Hatay'da yaşayan Türkmenler tarafından "Avasım" adında bir eyalet kurularak Türklere idari görevler verilmiştir (Ayparlar, 2002, s. 48).

Türkler Hatay'a yerleşirken grup halinde aşiretleriyle birlikte hareket etmiştir. Söz konusu Türkmen aşiretleri Bayır Bucak Türkleri, Abacılı Aşireti Türkleri (Boz-Ulus Türkmenleri), Halep Türkmenleri, Beğdili (Elbeyi- İlbeyi) Aşireti Türkmenleri, Ulaşlı Aşireti Türkmenleri, Bozdoğanlar Aşireti Türkmenleri, Çepniler, Gündüz Oğulları Türkmenleri Reyhanlı Aşireti Türkmenleri ve Özeroğulları Türkmenleridir (Aras, 2024).

Lazlar

Karadeniz'de 1929 yılında yaşanan sel felaketi sonrasında Of, Çaykara ve Sürmene'de toprak kayması gibi doğal afetler meydana gelmiştir. Böylece köyler boşaltılarak halk Samsun, Maçka, Bayburt'a yerleştirilmiştir (Kırıkhan Olay Gazetesi, 2019). Söz konusu göçler devlet tarafından halka yerleşim yeri ve geçinmeleri için toprak vermesiyle gerçekleştirilmektedir. Hatay'da yaşayan Karadenizliler de sel felaketi sonrası devlet tarafından yaşam alanı sunularak Çaykara'dan gelen halktır. Hatay'ın Kırıkhan ilçesinde 1960 yılında inşaatına başlanan evler 1964 yılında tamamlanarak Çaykara'dan getirilen dört yüz sekiz haneye teslim edilmiştir (Çaykara Gündem Gazetesi, 2015). Günümüzde hala bölgede yaşamaktadırlar. Bölgede birçok fabrika ve iş yeri açarak bölgenin ekonomisinin güçlenmesinde büyük rol oynamışlardır.

Özbekler

1982 yılında göç etmeye başlayan Özbekler önce Afganistan'a ardından Pakistan'a ve sonrasında da Türkiye'ye yerleşmiştir. Türkiye'de 5543 sayılı İskân Kanununa göre "Türk soylu" olmaları şartı ile "iskânlı göçmen" olarak kabul edilen Özbekler, yaptıkları işe göre Van, Hatay, Urfa ve Tokat'a yerleştirilmiştir (Eraslan, 2016, s. 300). Hatay'da yaşayan Özbekler, Antakya'nın Ovakent Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Kültürel bağlamda oldukça kapalı bir toplum olmaları dolayısıyla sürdürdükleri ritüeller kendi cemaatleri içinde gerçekleştirilmekte ve dışarıdan herhangi biri dahil edilmemektedir. Hatay'da yaşayan Özbekler, Hatay halkı tarafından "Afganlar" olarak da adlandırılmaktadır (Aras, 2024).

Kürtler

Hatay'da yaşayan Kürtler hakkında herhangi bir yazılı kaynağa ulaşılamamıştır. Ancak alanda yapılan gözlemler sonucunda Kürtlerin daha çok Suriye'ye yakın olan sınır bölgelerinde yaşadığı görülmektedir. Kırıkhan, Reyhanlı, Yayladağı ve Dörtyol Kürt nüfusunun yoğun olduğu bölgelerdir (Aras, 2024).

Çerkesler

Çerkesler'in Kafkasya'dan Türkiye'ye göç etmesi "Büyük Çerkes Sürgünü" ile gerçekleştirilmiştir. Büyük bir soykırım olarak da bilinen söz konusu sürgün, Rusların çeşitli politikalarla Çerkesleri göç etmeye mecbur bırakmasıyla yaşanmıştır. Göçe maruz bırakılan Çerkesler, trenle veya yürüyerek Karadeniz kıyısına gelmiş olup oradan da gemilerle Osmanlı topraklarına ulaşmıştır (Çelik Kan, 2019, s. 44). Karadeniz'e göç edenler Trabzon, Sinop, Batum, Rize, İstanbul, Köstence ve Varna

limanlarından karaya çıkarılarak kamplara yerleştirilmiştir. Kara yolu üzerinden göç edenler ise Kars ve Batum'a yerleşmiştir (Şahin, 2016, s. 2791). Çerkes göçmenlerin Suriye ve Rumeli'ye de yerleştirildiği bilinmektedir. Bununla birlikte Kütahya, Bursa, Eskişehir, Adapazarı, Ankara, Erzurum, Çorum, Çankırı, Adana, Sivas, Diyarbakır ve Hatay da yerleştikleri şehirler arasında bulunmaktadır (Saydam, 1997, s.120).

Hatay'a yerleşen göçmenler Abzehler kolundan olup, Serinyol ve Reyhanlı'nın köylerinde ikamet etmektedir. Reyhanlı'da ikamet eden Çerkes boylarından bir diğeri ise Sapsığdılar'dır (Çelik Kan, 2019, s. 53). Zaman içerisinde bölgeye uyum sağlayan Çerkesler, Hatay'ın merkez ilçelerine doğru göç etmiştir.

Domlar

Çingene olarak da bilinen Dom topluluğunun etnik kökeni Hindistan'a dayandırılmaktadır. Başka ülkelerde var olan çingenelerin ise beş ve on beşinci yüzyıllar arasında göç ederek yerleştikleri bilinmektedir. Ancak yedi ve sekizinci yüzyıllarda yaşanan Arap istilası, çingeneleri farklı bölgelere göçe zorlamıştır (Marushiakova- Popov, 2006, s.13-14). Göç etmeye başlayan Domlar, ilk önce Afganistan, Ermenistan, İran, Rusya ve Balkanlara; sonra da Suriye, Filistin, Kuzey Afrika ve İspanya'ya yerleşmiştir. Domların bir kısmı ise 1150 yılında İstanbul'a, diğerler bir kısmı da Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya, Macaristan ve Avrupa'nın diğer ülkelerine geçmiştir. (Arayıcı, 2008, ss. 25-26).

Türkiye'de yaşayan çingenelerin genellikle Ege, Marmara ve Trakya bölgelerinde yaşadıkları görülmektedir. Türkiye'nin batısından doğusuna nasıl geldikleri hakkında yeteri kadar veri bulunmamakla birlikte bazı kaynaklarda on birinci yüzyılda Diyarbakır, Mardin ve Antakya'ya yerleştikleri (Marsh, 2008, s. 22) bilgisine ulaşılmıştır.

Antakya'ya yerleşen Domlar, önce Kürtdağı'na oradan da göç ederek yüz elli yıl Nusayri Dağı'nda yaşamışlardır. Ancak çıkan iç çatışmalar nedeniyle Yayladağı'nın Davuldöğen ve Olgunlar (Kırpüçük) mevkilerine yerleşmişlerdir. Günümüzde ise Emek Mahallesi'nde yaşayan Domlar'ın, Suriye'nin Gebeli bölgesinden geldikleri bilinmektedir (Kabadayı, 2017, s. 196).

Çokkültürlülük Perspektifine Göre Medeniyetler Korosu

Halk müziği, içinde doğduğu toplumun kültüründen izler taşıyarak, birey ve toplumların ortak duygu ve bilincini yansıtmaktadır. Söz konusu bilinçle sahiplenilen geleneksel müzik, içinde bulunduğu koşullara göre birden fazla değişim ve dönüşüm yaşayabilmektedir. Sözlü geleneğin önemli ürünlerinden biri olan halk müziği, beraberinde gelen gerek yazılı gerekse elektronik kültür ortamlarıyla birlikte içinde bulunduğu mekânı aşarak daha geniş kitlelere ulaşma imkânı bulmuştur (Fidan ve Mungan, 2023, s. 667). Böylece geleneksel müzikler geçmişten günümüze kadar köprü görevi görerek günümüze taşınmıştır. Ancak çokkültürlü toplumlarda halk müziği, birden fazla kültürle etkileşim içerisinde gelişerek günümüze ulaşmaktadır. Bu da müzik dinamiklerinde birden fazla kültürel kodlarla karşılaşılmasına ve ortak ürünlerin inşa edilmesine neden olmaktadır. Bu durum birçok toplumda "zenginlik" olarak adlandırıldığı gibi, etnik, inanç veya kültürel gruplar arasında "özlük" tartışmalarına da neden olabilmektedir.

Türkiye'de çokkültürlü toplum denildiğinde akla ilk Hatay gelmektedir. Her ne kadar Hatay'da Türk kültürünün baskın olduğu kabul edilse de Hatay halkı birbirinden farklı olan kimlikleri tanımakta ve varlıklarını kabul etmektedir. Bu durum, Hatay'da yaşayan öteki kimliklerin dinamiklerinde bulunan birçok ritüelin devam ettirilmesinde, günümüze taşınmasında ve kolektif aidiyet bilinciyle hareket ederek ortak kültürel ritüellerin inşa edilmesinde oldukça önemlidir. Hatay halkının kolektif aidiyet bilinciyle ortak ritüeller inşa etmesi, çokkültürlü toplumların özelliklerinden biri olan kültürler arası etkileşimle gerçekleşmektedir.

Kültürler arası etkileşim her ne kadar çokkültürlü toplumun gerekliliklerinden olsa da aynı zamanda çokkültürlülük, kültürlerin birbirinden farklılıklarına da değinmektedir. Ancak çokkültürlülüğün farklılıklara da işaret etmesi durumu, kuramın ayrımcılıkla suçlanmasına neden olmuş ve yerine kültürlerarasılık veya kültürleşme gibi kavramlar kullanılmaya başlanmıştır. Fakat kültürlerarasılık ve kültürleşmenin gerçekleşebilmesi için de birbirinden farklı toplumların bir arada yaşaması gerekmektedir. Dolayısıyla çokkültürlülüğün farklılıklar üzerinde durmasını ayrımcılıkla suçlamaktansa inanç, kültürel veya etnik bağlamda farklı kimliklerin bir arada "biz" idealini inşa ederek "hoşgörü" temelli bir kuram olarak değerlendirilmesi daha doğru olacaktır. Bu perspektif Türkiye özelinde değerlendirildiğinde Medeniyetler Korosu'nun inşa sürecinin temelinde "hoşgörü" ve "biz" ideallerinin olduğu söylenebilmektedir.

Medeniyetler Korosu ile ilgili yapılan görüşmede Gabris Kuş, koronun önce "Gökkuşağı" adı altında her dinden on beş

kişinin koroya seçilmesiyle kurulduğunu, daha sonra koronun 2008 yılında dernek çatısı altına girerek Medeniyetler Korosu olarak adının değiştirildiğini dile getirmiştir. Koronun adının ilk önce Gökkuşağı olarak belirlenmesi, her bir rengin çokkültürlü toplum yapısı içerisinde bulunan farklı kimlikleri temsil etmesiyle ve farklılıklara rağmen birlikteliği simgelemesiyle ilişkilendirilebilir.

Hatay'da yaşadığı tespit edilen kimliklerin, etnik anlamda farklı olanı öteki olarak ayırdığı görülmektedir. Ancak Medeniyetler Korosu'nun özellikle kurulma aşamasında koro üyelerinin farklı cemaatlere bağlı olan kişilerce oluşturulması durumu, koronun dini farklılıklara göre inşa edildiğini göstermektedir. Nitekim Yılmaz Özfırat, özellikle dini farklılıklara odaklanarak koro üyelerinin Antakya'da yaşayan Ortodoks, Musevi, Katolik, Alevi ve Sünni gibi farklı inançlara sahip kişilerden oluşturulduğunu (Eğinli ve Işık, 2012, s. 62) söylemektedir. Koronun dini farklılıklar üzerine kurulduğunu gösteren bir diğer veri ise, koronun logosunun üzerinde bulunan farklı dinlere ait sembollerdir.

Şekil 1.
Medeniyetler Korosu Logosu[2]

Koronun kurulduğu yıllarda özellikle farklı inançları temsil eden Rahip, Haham, Şıh ve İmam gibi liderlerin ön plana çıkarılarak, koro hakkında açıklamalar yapmaları sağlanmıştır (Eğinli ve Işık, 2012, s. 62). Ancak günümüzde koronun perspektifinin değiştiği görülmektedir. Koronun kurulduğu ilk yıllarda din liderlerinin konuşturulduğu ve her kimliğin kendi kültürüne ait eserleri seslendirildiği görülse de günümüzde birlikteliğe dikkat çekmek için, bütün eserlerin her koro üyesi tarafından seslendirilmesi hedeflenmektedir.

Parekh etnik, inanç veya kültürel grupların arasında oluşan kültürel etkileşimle birlikte kendi kültürel sınırlarını genişleterek birbirlerini tamamlamaları veya birbirlerine benzemeleri gibi sonuçlara değinmektedir. Beraberinde çokkültürlü bir toplum yapısı içerisinde bulunan grupların yeni düzenler için birbirlerini uyardıklarını, ötekine ait olan edebiyat ve müziği olduğu gibi kabul edildiğini ve böylece karşılıklı kazanımların oluşacağını da dile getirmektedir (Akt. Mak ve Karahasanoğlu, 2017, s. 46). Parekh'in karşılıklı kazanım üzerinde durması aynı zamanda toplumsal huzurun sağlanması için de oldukça önemlidir. Medeniyetler Korosu'nun birliktelik vurgusu, ötekinin müziğini olduğu gibi kabul etmesi, kültürlerarası etkileşim yoluyla elde edilen kültürel değerlerin "hazine" olarak adlandırılarak ayrıca bir önem atfedilmesi ve ötekilerin farklılıklarına dikkat çekerek ön planda olmalarının sağlanması durumu hem iç kargaşayı önlemekte hem de kültürlerarası etkileşimi hızlandırmaktadır. Böylece kültürler birbirlerine daha fazla yaklaşarak ortak ritüeller, kültürel alanlar ve semboller inşa edebilmiştir.

Koronun birliktelik vurgusu, özellikle koro şefi tarafından hemen hemen her konserde "hoşgörü" kavramıyla yapılmaktadır. Birliktelik vurgusu her ne kadar "hoşgörü", "biz" veya "dayanışma" gibi ifadelerle desteklense de aslında söz konusu ifadelerin koronun vitrinini süsleyen ifadeler olduğu görülmektedir. Koronun kurulma planı ilk olarak Hatay'ın tanıtımında kullanılması için gündeme gelmiştir. 2000'li yılların başında Avrupa Birliği'nin baskısıyla birlikte çokkültürlülüğün üzerinde durulması dolayısıyla, Hatay'daki Vakıflı Köyü'nün son Ermeni Köyü olmasına rağmen "Türkiye'deki tek Ermeni Köyü" olarak tanıtılması gibi Hatay'da yaşayan kimliklerin özellikle farklılıklarına yapılan vurguyla birlikte "hoşgörü" kavramının sıklıkla kullanılmaya başlandığı dikkat çekmektedir. Dolayısıyla monokültürcülüğü savunan Türkiye'nin Avrupa Birliğinin etkisiyle Hatay'daki çokkültürlü topluma dikkat çekerek çokkültürcü politikalar izlemeye başlaması, aslında devletin söz konusu kuramları vitrin

[2] https://upload.wikimedia.org/wikipedia/tr/f/f0/Antakya_Medeniyetler_Korosu_logosu.jpg

süsü olarak kullandığını açıkça göstermektedir. Medeniyetler Korosu'nun da 2000'li yılların başında, özellikle turizm amaçlı tanıtımda kullanılmak üzere, devlet tarafından inşa edilen çokkültürcü politikanın bir ürünü olduğu söylenebilmektedir.

Medeniyetler Korosunun kurulma amaçlarından bir diğerinin de geçmişin kötü izlerinin silinmeye çalışılması olduğu düşünülebilir. Nitekim tarihi kaynaklar incelendiğinde bölgede farklı kimliklere yapılan tehcirler, Suriyelilerin 1920 yılında yaptığı Türk katliamları, Samandağ Arap Alevi dedelerine yapılan zulümler, azınlık grupların mal varlıklarının devlet hazinesine geçmesi gibi olayların yaşandığı anekdotlara rastlanılmaktadır. Dolayısıyla farklı kimliklerin birbirlerine yaşattığı kötü olayların tarihten silinebilmesi için yerine birliktelik vurgusunun yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla tarihin kötü izlenimini silmek için özellikle birliktelik, "hoşgörü" ve "biz" temelli kurulan Medeniyetler Korosu'nun, devletin çokkültürlülüğü desteklemek amaçlı yürüttüğü çokkültürcü bir politika olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca koronun bu amaçlar doğrultusunda araçsallaştırılması ise azınlıkların, devletin bir tür "simgesel sermayesi" olduğunu destekler niteliktedir.

Ötekine ait olan müziğin olduğu gibi kabul edilmesi kimi zaman "egzotik" veya "ilgi çekici" olarak görülmesine neden olabilmektedir. Koronun kurulumundan günümüze kadar sürekli dile getirilen "hoşgörü" veya "hoşgörülü olma", ötekine ait olan müziğin olduğu gibi kabul edilerek korunması gereken bir değer olarak algılanmasına da neden olmuştur (Kaya, 2014, s.23). Taylor'ın da değindiği üzere ötekine gösterilen "hoşgörünün" veya "hoşgörülü" olmanın sürekli tekrarlanması, ötekilerin dışında baskın bir kültürün var olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca "hoşgörünün" katlanma anlamı dışında kültürel veya dinsel bir çağrışımda da bulunduğu için dünyada "medeniyetler çatışması ve medeniyetler buluşması" gibi söylemler kullanılmaya başlanmıştır (Kaya, 2014, ss.13-14). Dolayısıyla koronun adının sonradan Medeniyetler Korosu olarak değiştirilmesi ve özellikle dini farklılıklara dikkat çekilerek "hoşgörü" kavramının sıklıkla tekrarlanması durumu, dünyada egemen olan kültürel ve dinsel söylemlerin artmasıyla ilişkilendirilebilir.

Miller, toplum içerisindeki eşitlikten bahsedebilmek için, söz konusu toplumun ortak bağ, ortak aidiyet veya ortak kimlik duygusuyla birbirine bağlı olması gerektiğini savunmaktadır. Ancak öteki olarak adlandırılan azınlık grupların söz konusu aidiyet duygusunu riske atabileceği düşüncesiyle devlet tekelinde ortak bir "yurttaş kimliğinin" oluşturulmasının gerekliliği üzerinde durmaktadır (Doytcheva, 2020, s.136). Miller bu perspektifiyle azınlıkların kendilerini bulundukları toplumdan ayrı bir parça olarak gördüklerinde isteklerine devlet tarafından karşılık vermenin oldukça güç olduğuna değinmektedir. Hatay'da yaşayan farklı kimliklerin etnik, inanç veya kültürel ritüellerine devam edebilmesi ise Miller'ın değindiği gibi ortak aidiyet duygusunun artmasıyla sağlanabilmiştir. Ancak söz konusu aidiyet duygusu devlet tekelinde değil, ötekilerin kendi kimliklerini "Antakyalı olmak" şeklinde tanımlamasıyla oluşmuştur. Kendisini Antakyalı olarak adlandıran halk aslında Antakya'nın çokkültürlü bir toplum yapısının olduğunu kabul ederek, bütün farklılıkların birlikte Antakya'nın kültürünü şekillendirdiğini ifade etmektedir. Yani "Antakyalı olmak", birçok kültürün ortak aidiyet duygusuyla aralarında oluşturduğu bağlayıcı yapının inşa ettiği bir söylem olarak açıklanabilmektedir. Koronun ilk kurulduğu yıllarda her cemaat üyesinin kendi kültürel kimliğine ait müziği seslendirirken günümüzde söz konusu eserlerin bütün koro üyeleri tarafından seslendirilmesi ve konserlerde bu durumun özellikle "Antakyalı olmanın" gerekliliklerinden biri olarak altının çizilmesi, koro üyelerinin kendi aralarında kolektif aidiyet bilinciyle oluşturdukları bağlayıcı yapıyla ilişkilidir. Koro üyeleri tarafından oluşturulan bu bağlayıcı yapı aynı zamanda, Hatay'daki bütün farklı kimliklerin de birbirine olan bağlılığını temsil eden "hayali bir cemaat" oluşturmaktadır. Nitekim B. Anderson'un da değindiği üzere koro halinde şarkı söylemek "hayali bir cemaatin" somut örneği olarak yankılansa da (Alajaji, 2019, s. 94), koro üyeleri ötekinin müziğine hâkim değildir. Dolayısıyla günümüzde koro üyeleri için, ötekinin kültürel kimliğinin önemli bir parçası olan müzik, ortaya çıkarılan melodi haricinde herhangi bir anlam ifade etmemektedir. Her ne kadar farklı kimliklere ait eserlerin bütün koro üyeleri tarafından seslendirilmesi hedeflense de aslında koronun "hayali bir cemaatten" öteye geçemediğini göstermektedir.

Koronun hayali bir cemaatten öteye geçemediğini gösteren verilerden bir diğeri de Hatay'ın müzik kimliğini yansıtmamasıdır. Hatay'ın çokkültürlü toplum yapısını temsil etmek için kurulan koronun günümüzde icra ettiği eserler incelendiğinde, repertuvarın özellikle popüler kültüre ait ezgilerden oluşturulduğu, çokkültürlülüğü ise farklı dillerdeki eserleri birbirine bağlı seslendirerek örneklendirdiği görülmektedir. Etnik, inanç veya dinsel anlamda birbirinden farklı kişilerin aynı koroda yer alması sadece çokkültürlü bir toplumun varlığına işaret etmektedir. Çokkültürlü toplumun müziğini ifade etmek için, o topluma ait müzik eserinin seslendirilmesi gerekmektedir. Ancak koronun verdiği konserler incelendiğinde söz konusu eserlere verilen örneklerin sadece Arapça ve Türkçe seslendirilen Ada Sahilleri, Şaşkın, Fesuphanallah gibi popüler ezgilerle kısıtlı kaldığı görülmektedir.

Sonuç

Bir kimlik siyaseti olarak ortaya çıkan çokkültürlülüğün anlam bakımından etnik ayrımla siyaset arasında sıkışıp kaldığı görülmektedir. Birden fazla kültürün bir arada yaşamasıyla ortaya çıkan çokkültürlü toplum bu bağlamda, tehdit olarak görülmekte ve kontrol altında tutulması gerektiğinin altı çizilmektedir. Türkiye özelinde değerlendirildiğinde çokkültürlü toplumlara yönelik asimilasyoncu yaklaşımların Avrupa Birliği'nin baskısıyla birlikte 2000'li yıllarda değişmeye başladığı tespit edilmiştir. Nitekim TRT gibi devlete ait yayın kurumu özelinde farklı dillere ait kanalların kurulması veya sahnelerde farklı dillere ait ezgilerin seslendirilebiliyor olması, söz konusu değişimin somut örnekleridir. Devletin yayın kurumlarında farklı dillere yer verilmesi aynı zamanda farklı kimliklerin varlığının devlet tekelinde tanınarak kabul edildiğini ve çokkültürcü bir politikanın yürütüldüğünü göstermektedir.

Türkiye'nin çokkültürlü toplum üzerinden yürüttüğü çokkültürlü politikanın ürünlerinden bir diğeri de Hatay'da kurulan Medeniyetler Korosu'dur. Hatay, çokkültürlü toplumlardan biri olmuş ve günümüze kadar da söz konusu toplum yapısını korumuştur. Birbirinden farklı kimliklerin varlığına işaret eden çokkültürlülük Hatay özelinde değerlendirildiğinde farklılıklardan daha çok birlikteliğin üzerinde durularak "biz" ve "hoşgörü" kavramlarıyla ifade edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Dolayısıyla Medeniyetler Korosu da "hoşgörü" ve "biz" idealleri doğrultusunda inşa edilmiştir. Bu doğrultuda koronun adı ilk önce Gökkuşağı olarak belirlenmiş ve 2008 yılında Medeniyetler Korosu şeklinde değiştirilmiştir.

Koronun tanıtımı ilk olarak farklı kimliklere ait dini liderlerin ön plana çıkarılmasıyla yapıldığı, koronun kurulmasına yönelik iyimser amaçlar sıralansa da aslında geçmişin kötü tarihine ait izlerin silinmesi ve turizme katkı sağlaması amacıyla inşa edildiği, böylece koronun aslında devletin bir tür simgesel sermayesi olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla kuruluş aşamasından günümüze kadar koro için ısrarla vurgulan "hoşgörü" ve "biz" kavramlarının, koronun vitrinini oluşturduğu söylenebilmektedir.

Koronun ilk kurulduğu yıllarda her kimliğin kendi kültürü ve diline ait eseri seslendirdiği, ancak bu durumun koronun kurulma amacıyla zıt düştüğü düşüncesiyle değiştirilerek her koro üyesi tarafından bütün eserlerin seslendirildiği tespit edilmiştir. Böylece koroda bulunan bütün üyeler arasında bağlayıcı bir yapı oluştuğu görülse de icra edilen eserin temsil ettiği kimliğe ait kültürel dinamiklerin koro üyeleri tarafından herhangi bir anlam ifade etmediği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla koronun "hayali bir cemaatten" öteye gidemediği açıkça söylenebilmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.
Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest: The author have no conflicts of interest to declare.
Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

Acar, A. (2016). *Musa Dağı'nın kayıp Ermenileri.* Gece Kitaplığı.

Aksoy, S. (2018). *Türkiye'nin tek Ermeni köyü Vakıflı Köyü (Hatay-Samandağ) üzerine bir toplumsal coğrafya araştırması* (Tez No: 528129) [Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Alajaji, S. A. (2019). *Sılaya giden yol: Ermeni diyasporasında müzik* (A. Çavdar, Trans.). Aras Yayınları.

Andrews, P. A. (1989). *Etnic groups in the Turkey.* Dr. Ludwing Reichert Verlag.

Aras Oruç, İ. (2024). *Türkiye'de çokkültürlülük ve müzik: Hatay'ın müzik dinamikleri* [Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi].

Arayıcı, A. (2008). *Avrupa'nın vatansızları Çingeneler.* Kalkedon Yayınları.

Ayparlar, H. (2002). *Bazı yönleriyle Kırıkhan.* Kültür Ofset Matbaacılık ve Bilgisayar.

Başeymez, F. (2009). *Çokkültürlülük açısından Hatay: Sosyolojik bir yaklaşım* (Tez No: 249938). [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Bozkır, M. E. (2013). *Samandağ Vakıflı Köyünün dünü bugünü* [Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

Bulut, F. (2001). Nusayriler: Bin yemin. *Atlas,* (100).

Çaykara Gündem Gazetesi. (2015). Gurbette yeni bir Çaykara doğdu [Röportaj: Kemal Çuman]. *Çaykara Gündem Gazetesi.* Retrieved April 22, 2022, from http://caykaragundem.com/haber/gurbetteyenibircaykaradogdu-3241.html

Çelik Kan, A. (2019). *Hatay/Reyhanlı Çerkeslerinde halkbilimi unsurları* (Tez No: 558488). [Yüksek Lisans Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Dinçaslan, A. L. (2006). *Zeytun ve çevresindeki Ermenilerin isyanı (1895-1921).* [Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi].

Doytcheva, M. (2020). *Çokkültürlülük* (4. baskı) (T. Akıncılar Onmuş, Trans.). İletişim Yayınları.

Eğinli, A., & Işık, Ş. (2012). Akdeniz'de çokkültürlülüğün yükselen sesi: Antakya Medeniyetler Korosu. *Çağdaş Yerel Yönetimler, 21,* 49.

Eraslan, A. (2016). Antakya'da yaşayan Özbeklerde sosyal entegrasyon. In *Hatay tarihi ve kültürü üzerine araştırmalar–1* (Mustafa Kemal Üniversitesi Yayın No: 59). Mustafa Kemal Üniversitesi.

Fidan, S., & Mungan, H. S. (2023). Çok kültürlü bir kentin geleneksel müziğinde gündelik hayatın izlerini sürmek: Mardin türküleri. *Folklor Akademi Dergisi, 6*(2), 665–684.

İstek, E. (2020). Seyyahların gözüyle Antakya şehri (10-19. yüzyıllar arası). *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 40,* 227–246.

Kabadayı, M. (2017). Hatay'da yaşayan Domlar. In H. Mertcan (Ed.), *Asi gülüşlüm ah güzel Antakya* (İletişim Yayınları).

Kaya, A. (2014). Ötekini anlamak mümkün mü? In A. Kaya (Ed.), *Farklılıkların birlikteliği: Türkiye'de ve Avrupa'da bir arada yaşama tartışmaları.* Hipernik Yayınları.

Kılıç, M. (2004). *Tanzimat sürecinde Antakya Ortodoks Rum Patrikhanesi ve Antakya'da dini hayat* (Tez No: 148809). [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Kırıkhan Olay Gazetesi. (2019). Karadeniz'den Kırıkhan'a bir iskânın hikayesi. Retrieved April 22, 2022, from https://www.kirikhanolay.com.tr/karadenizden-kirikhana-bir-iskanin-hikayesi/

Konak, İ. (2020). *Liberal ve komüniteryan çokkültürlülük: Kymlicka ve Taylor perspektifinden ABD ve Kanada örnekleri.* Nobel Bilimsel Eserler.

Köker, O. (2019). *Antakya, İskenderun ve Musa Dağı Ermenileri* (2. baskı). Bir Zamanlar Yayıncılık.

Kymlicka, W. (2020). *Çokkültürlü yurttaşlık: Azınlıkların liberal teorisi* (3. baskı) (A. Yılmaz, Trans.). Ayrıntı Yayınları.

Mak, M., & Karahasanoğlu, S. (2006). Müziğin çok kültürlü kodları: Mardin müzik kültürü örneği. *UHMAD,* 9, 38–67.

Marsh, A. (2008). Etnisite ve kimlik: Çingenelerin kökeni. In *Biz buradayız! Türkiye'de Romanlar, ayrımcı uygulamalar ve hak mücadelesi.* Mart Matbaacılık.

Marushiakova, E., & Popov, V. (2006). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Çingeneler.* Homer Kitabevi ve Yayıncılık.

Melikoff, I. (1994). *Uyur idik uyardılar: Alevilik-Bektaşilik araştırmaları.* Cem Yayınları.

Niyego, D. (2008, October 30). Antakya seyahati ve Yahudi cemaati hakkındaki izlenimler. *Şolom Gazetesi.*

Parekh, B. (2002). *Çokkültürlülüğü yeniden düşünmek, kültürel çeşitlilik ve siyasi teori* (B. Tanrıseven, Trans.). Phoenix Yayınevi.

Saydam, A. (1997). *Kırım ve Kafkas göçleri: 1856–1876.* Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Şahin, C. (2016). Çerkes göçleri ve Çerkeslerin Anadolu'da yurt edinme arayışları: Sakarya-Maksudiye Köyü örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 5*(8), 2782–2816.

Yarar Aksoy, F. N. (2023). *Dijital etnografi.* İstanbul Bilgi Yayınları.